

Schöner Alfréd

A 110 éve született Dr. Benoschofsky Imre főrabbi emléke

Újlakon 1888-ban készült el az a neogót stílusú téглаépület, amely a mai Frankel Leó út 49. szám alatt található. E templom a magyarországi zsinagóga művészet ékszerdoboz. Nyugati homlokzatát két falpillér három részre tagolja. A bérház ölelte épület két szélső kapuzatán a nők számára fenntartott karzatra, a középső portálon át, amely a nyugati homlokzat falsíkja előtt helyezkedik el, a zsinagóga belső terébe juthatunk.1 A főhomlokzat középső tengelyének ritmikusan ismétlődő eleme a hatszögű Dávid- csillag.

A bejárati ajtókon, a kapu feletti félkörívben, a gótikus ablakkeretben és a csúcsív tetején ismétlődik e motívum. A zsidó vallás e régi jelképének kialakulását így foglalja össze Kohlbach

Bertalan: „Az ölelkező háromszög a fölfelé törekvő a világosság ura (Ormuzd) és a csúcsával lefelé fordított háromszög a rombolás istensége (Ahriman).”**2**

A jeles folklorista hipotézisét Jesája 45. 7. versére vezeti vissza: „Aki alkot világosságot és teremt sötétséget, szerez békét és teremt rosszat, én az Örökkévaló teremtem mindezeket.” **3**

A zsinagóga falát stukkó virágdíszítés teszi árnyalttá. A templom tetején két kőtábla magasodik, rajta a tízparancsolat igéi. Az előcsarnokon keresztül érkezünk a belső térbe, ahol a leglátványosabb rész a meghitt hangulatot teremtő frigyszekrény, melyben Mózes öt könyvének tekercseit őrzik. E tóratekercsek- a lágymányosi kis zsinagógában lévőekkel egyetemben- a legjelentősebb ilyen jellegű gyűjtemények közé tartoznak Magyarországon.

A Fellner Sándor tervezte Frankel Leó úti templomot, belső interieur-jét és külső architektúráját felújították.**4.**

Belépve a budai zsinagóga renovált és pazar módon kivitelezett épületébe, nagy helyi személyiségek portréja rajzolódott ki előttem.

Dr. Edelstein Bertalan, aki harminckét évig volt budai rabbi, aki a Rabbiképző professzoraként 12 éven keresztül tanított, aki az IMIT évkönyvekben a zsinagógai esztendőkről objektív krónikása volt, aki már a múlt század harmincas éveiben affinitív szellemi vezetőként nyilatkozott a cionizmusról.**5**

Dr. Kiss Arnold, rabbi-költő, akinek tiszteletére Hevesi Simon, Guttmann Mihály, Hevesi Ferenc és Friedman Dénes szerkesztésében, 1939-ben emlék kötetet jelentettek meg a néhai budai főrabbi hetvenedik születésnapja alkalmából. Zsolna és Veszprém után került Budára, ahol negyven évig működött főrabbiaként. Nevét mégis talán legjobban a több mint 100 kiadást megért, magyar nyelvű imakönyve, a Mirjam örökítette meg.**6**

Dr. Vidor Pál, mártírhalált halt kiváló rabbi, a híres Jávne sorozatban megjelentetett A szombat könyve című lenyűgöző kötetének előszavában a kiadó így ír: " Gondoljunk csak Áchád Háám-ra, aki azt tanítja, hogy nem a zsidóság tartotta fenn a sábbátot, hanem a Sábbát ereje őrizte meg mindmáig a zsidóságot." **7**

Dr. Takács Pál, aki segédabbiként és pedagógusként tanította a közösséget, s akit pályájának hatodik évében deportáltak, akinek A magyar gondolkodás első találkozása a Bibliával című 1943-ban megjelent dolgozata a mai napig maradandó gondolatokat fogalmazott meg.**8**

Dr. Benoschofsky Imre, 1970-ig volt országos vezető főrabbi. Rabbiniikus pályáját a zsidó tradíció és az európai gondolkodás, műveltség ötvözte. Bármicvá ifjúként a "Frankel"-ben ő indított el a felnőtté válás útján. A farkasréti temetőben lévő sírkövén életének hitvallását tömörítette a Scheiber Sándor által újrafogalmazott mondat. Ő volt " Korunk tévelygőinek útmutatója"**9.**

Dr. Végházi István előbb Győrben, majd Debrecenben volt rabbi. A budai papi széket az argentínai Seminario Rabinico Latino-Americano (Buenos Aires) történész professzori

tisztségével váltotta fel.**10**

Dr. Geyer Arthur 1976-ig volt Buda rabbija. Korábban Győrben, majd Debrecenbe hirdette a Tóra szavát. A Rabbiképző főkönyvtárosaként, majd a Zsidó Gimnázium vallástan tanáraként is maradandót alkotott. A hatvanas évek végén az általa szervezett Talmud Tórát - kreált politikai vádak alapján feloszlatták. Hitéhez, hivatásához, emberségéhez mindig hű maradt.**11**

Dr. Singer Ödön főrabbit 1939-ben avatják bölcsészdoktorrá. Diplomamunkájának címe: Abraham ibn Ezra vallásos költészete. 1941-ben avatják rabbivá. Rabbi pályáját Szolnokon kezdte és az Örökkévalóba vetett feltétlen hite, és alázata irányította működését a helyi közösség újrateremtésében. Így ír: „Megtámadták a piciny Izraelt, rendszeres imájukkal fordultak az Egek Urához, hogy segítse meg népét.”**12**

Korunk tévelygőinek útmutatója, Dr. Benoschofsky Imre

Magam előtt látom mosolygós tekintetét, összeráncolódott, bölcs homlokát, amint a magasból felém, néz. Mint bár-micvó ifjú remegő térddel hallgattam okos szavát, oktató beszédét. Ma is fülemben csengenek szavai.

Hogyan kell élni?

Hogyan kell gondolkodni?

Mi a zsidóság lényege?

Felvetett kérdéseket, választ adott rájuk. Megnyugtató feleletet, mely kielégítette a nyiladozó gyermeki értelmet, s a művelt ember érdeklődési körét. Oly hatalmasnak tűnt akkor a szememben. Komor fekete reverendája tiszteletet parancsolt, de amikor útjára indította a "felnőttnek" nyilvánított 13 éves gyereket, csak a csillogó barátságos kék szemet láttam, s az irányító szavakat hallottam.

Székfoglaló beszédében a budai főtemplomban így foglalja össze hitvallását:

"Nem vagyok próféta, nem vagyok próféta-növendék sem, csak pásztoember vagyok én, és gyümölcsfák kertésze. De az Isten vett, ragadott meg engem...és szólt...eredj, hirdess az én népemnek, Izraelnek"**13**

A rabbi a Hegedűs Gyula utcai templomban

„Elképesztő világ nyílt meg a 20 év körüli diákok előtt. A lenyűgöző versek hatása alól senki nem vonhatta ki magát. És mert akkoriban Benoschofsky Imre óráin – többek között – az Iliással és az Odisszeával ismerkedtünk, számomra kézenfekvőnek tetszett, hogy Scheiber Sándorhoz a kötelező vizsgadolgozat mellé benyújtsam a műfordítását - hexameterben.

Tudtommal mind máig ez az Énekek énekének egyetlen teljes hexameter fordítása – írja Benedek István Gábor.**14** (Énekek éneke, in: Remény, 2008. március 31). 2008. augusztus 30-n BIG Sir HáSirim fordítását bemutatták a Zsidó Múzeumban.

15Az

óta kötet több kiadást is megélt. A legutolsó, pár hónappal ezelőtt, 2012-ben.

Mindig meghatározó az indíttatás, rabbijelöltként az első nagyünnepet, 1969-ben, templomban, a Hegedűsben, népszerű nevén, a Csákyban tölthettem. Félve a nyilvános szerepléstől, a megmérettetéstől, félve a kudarc lehetőségétől, segítségért hozzá fordultam.

"Ha szívből végzed munkádat, szeretetet kapsz cserébe! Legyen több önbizalmad!" – biztatott. Felejtethetetlen volt ez az ünnep. Prédikációi lenyűgözően hatottak a hívekre. Törekvés az időszerű mondanivalóra, törekvés a kifinomult stílusra. Törekvés a hívők szívének megnyerésére - ez volt a célja. Mindig a mához szólt, pedig a múltat idézte. A ma emberének prédikált, de a jövő érdekében. Hűséggel a zsidósághoz. A félelmetes-fenséges napok még mélyebb értelmet nyertek megvilágításában. Neilá imájában az ősi dallamot Isten iránti feltétlen s odaadó alázat hatotta át.

A pedagógus

Az Országos Rabbiképző Intézetben két évig hallgathattam előadásait. Magánbeszélgetéseink egyikén elmondta, hogy Hana Szenest, rabbiként tanította egy protestáns iskolában. E számomra nívumnak ható információ dokumentációját később találtam meg: „one instructor at the school was the chief rabbi of Budapest, Imre Benoschofsky, who was a great scholar and a realous Zionist. He had a good deal of influence on Hannah’s burgeoning interest in Judaism and Zionism. At the age of thirteen, Hannah began a diary.”**16**

Az Alma Materben Ámosz próféta könyvét tanította. Az Első író-próféta című értekezésében így fogalmaz. Tanulmányából idézek: „Ámoszt elhallgatták. Bizonyára visszament juhái mögé, fügefái alá. De a beléfojtott szó égette belsejét, mint a csontjába zárt tűz. És így történhetett, hogy egyszerre nagy megvilágosodás támadt benne, kitalált valami nagyszerű módszert, hogy mégis hirdethesse, mit mondott az Úr. Tekercset készített bőrből és leírta mindazt, amit azon az ünnepi héten elmondott Izraelben. Talán elküldte maga helyett a könyvet Izraelbe. Talán csak eltette, hogy, majd ha valóra válik mindaz, amivel fenyegetett, meglegyen a bizonyág: Isten akarata valósult meg.”**17**

Értelméhez és érzelemvilágához közel állott e mélyen hívő, "alulról" jött gondolkodó, aki már évezredekkel ezelőtt tiltakozott a szegények kisemmizése ellen, aki felemelte szavát a kiszolgáltatottakért, az elesettért, aki segítségre szorult. Példaképpül jelölte meg Ámoszt. "Az igazság mindig igazság marad" - értékelte egyéniségét. Őt idézte első prédikációjában, amelyet budai beiktatásakor mondott, s őrá emlékezett - harminc éves rabbinikus szolgálatát tükröző – válogatott beszédeinek kiadásában, 1958-ban.

A retorika professzora volt. Szárnypróbálgatásainkat a szónoklástan terén ő vigyázta. Mindig pozitívumokkal kezdte. "Igen jó beszéd" mondotta, majd úgy, hogy a hallgató meg ne bántódjék, átalakította az egész prédikációt. Nevelt – de soha nem bántva. Formált bennünket mindig őszintén és az ügy iránti alázattal.

Az ember, a tudós

Maimonidesz késői követőjének, Aristoteles hívének vallja magát. Nem véletlen, hogy a disszertációján kívül többször értekezik filozófiai kérdésekről. Hadd említsem meg a Kiss Arnold emlékkönyvben megjelent Vallásbölcselet a középiskolábancímű tanulmányát.**18** Szellemi életének alakulására jelentős mértékben Heller Bernát hatott.

19

Lőw Immánuel illetve fiatal kortársa Hirschler Pál szellemiségét is idézi. Nem véletlen, hogy

nagyságuk előtt egy-egy emlékkönyvben tiszteleg. Lőw Immánuel-től megtanulja a Zájín Ádár-i prédikációk modern szerkesztésének módját.

20

Különösen megható a mártírhalált halt székesfehérvári főrabbról a nagytehetségű Hirschler Pálról írt tanulmánya.**21**

Perls Ármintól tanulta a talmudi részek, s ággádák beiktatását a mondanivalóba, a forma és a tartalom egységét.**22** Harminchárom éven át hirdette az istenhitet Budán, s több mint tíz évig a Hegedűs Gyula utcában. Generációk sorát nevelte fel. Tanítványok sokasága szeretettel övezte. Ha beszélnek róla, ma is tisztelettel ejtik ki nevét. Műveltsége a legnagyobbakéhoz hasonlítható, írásai, prédikációi a ma emberéhez is szólnak.

Irodalmi munkásságából kiemelkednek azok a munkák, amelyek az IMIT évkönyvekben láttak napvilágot. Rózsa Ignác Áron Öt Könyve című kötetéről az analitikus ember magabiztosságával értekezik.**23** Benoschofsky írásában arról szól, hogy Rózsa Ignác főszereplője úgy akar élni, ahogy a próféták és az egyetemes emberi értékek megkívánják.. Ugyanakkor megállapítja, hogy a zsidók nem Pitomot és Rámszesz-t építik, hanem a XX. századi nagy metropolisok kreatív személyiségei. Olyanok, akik a befogadó nép eszmeiségével azonosulnak. Bemutatja azt a folyamatot, hogy egy egyszerű szegény magyar zsidóból Weisz Áronból, az álmok és a realitások útját választó emberből hogyan lesz Dr. Fehér Áron.

Nagy prófétai ideálja a zsidó rabbinak minden idők egyik legnagyobb szellemiségével megáldott prófétája, Jesája. Tudatosan választja az 1939-ben írt tanulmányának témájaként „a nagy titkok tudóját”. Miközben a vallás és a racionalizmus közötti összefüggéseket elemzi gyönyörű fordításban, megidézi Jesája ben Ámoc-ot aki – Benoschofsky szavaival - költő is volt. A VI. fejezetben található prófétai víziót így aposztrofálja: „Idézem ezt a nyolc mondatot, mert benne van a prófétai vízió erejével és a művész sűrítésével, azaz egész élmény, ha az élményeknek és a tanításoknak az az egésze, amit zsidó vallásnak nevezünk.”**24**

A II. Világháború traumáját követően újabb IMIT publikációval jelentkezik.**25** Izrael és a zsidóság című tanulmányában, a cionista lelkületű Benoschofsky örömmel fogadja a modern Izrael Állam kikiáltásának tényét. Felteszi a nagyon egyszerű, de drámai két kérdést: mit vár Izrael tőlünk, a világ szétszórt zsidóságától, és mit vár a világ zsidósága Izrael országától. A zsidóság megújulásának lehetőségét Medinát Jiszráél létében véli felfedezni. Egész emberi döbbenettel írja le a nehezen kimondható gondolatokat: „Megrendült lélekkel, Isten előtt való töredelemmel és bűnünk tudatával vallom: mi, a „neológia”, nem álltuk meg az iszonyat esztendejének próbáját: nagyon sok testvérünkben dőlt össze a hit és nagyon sokan váltak közömbössé, csaknem ellenségeivé annak a zsidóságnak, amelyet lelkünk mélyén, legtöbbször tudatunk ellenőrzése nélkül minden fájdalom és gyászunk okával azonosítanak.

Meggyőződésem: ha a neológia nem kényelmeskedő, szégyenlős és mimikri-módon menekülő liberalizmus lett volna, hanem az üreset a valódival akartuk volna felcserélni, ha nem színtelenebbek, hanem zsidóbbak akartunk volna lenni, akkor ma hívőbb és elevenebb zsidó életünk lenne... Hitbéli megújulásra van szükségünk, honnan várhatjuk ezt? Nyilván nem egy felkent testülettől, rabbinikus „tekintélytől”, hanem a zsidó nép eleven életéből: Izraelből.”

Hosszú, hosszú évek elhallgattatása után 1970-ben indulhatott meg újból az Évkönyv, s ebben Benoschofsky Emlékek a szemináriumról címen írja meg visszaemlékezését.**26**

A főrabbi harminc éves jubileumi szolgálata alkalmából beszédeinek néhány reprezentatív darabját teszi közzé a Harminc év után című könyvében.**27** A könyv előszavában Scheiber így ír: „Most, hogy elolvastam Benoschofsky Imre beszédeit, hozzájuk képzeltem a pátosz nélküli, nyugodt előadást, a nemes gesztusokat, a finom hangsúlyozást, a hang kellemes modulációit, újból élveztem a remek együttest. Harminc esztendő lelkipásztori működése ritka tudatosságról tanúskodik: beköszöntőjében Majmúni tanítványának mondja magát. Az is maradt – hogy Májminak Krochmaltól bővített könyvcímét használjam -: Maure növuché házömán– korunk tévelygőinek útmutatója; a művelt modern zsidó művelt modern rabbija.”

A Soá után egy évvel Benoschofsky szerkesztésében jelenik meg a Maradék-zsidóság című gyűjteményes kötet mindösszesen 125 oldalon.**28** A tartalomjegyzék kiválóan mutatja a könyv struktúráját, hiszen a főbb fejezetek önmagukért beszélnek. Íme: 1. Vezetők nélkül. 2. Zsidóságunk tükre (Benne -többek között- Pach Zsigmond Pál: A Magyarországi zsidóság mai statisztikájának szembetűnő jelenségei, Kulcsár István: A maradék zsidóság lelki keresztmetszete 1946-ban, Heller Imre: Zsidó egzisztenciák kérdések, Munkácsi Ernő: Hitközségek és templomok, Naményi Ernő: Megmaradt kultúrjavaink című dolgozata.) A Lélek esztendeje című rész Benoschofsky Imre válogatott imafordításait tartalmazza. Az utolsó egység az un. Egyesületi rész. Utoljára említjük meg Benoschofsky Imre egyik legfontosabb - a Zsidóságunk tanításai című egyébként később reprintben is megjelent - kötetét.

29

Benoschofsky könyvének elején arra hivatkozik, hogy munkája nem tart számot eredetiségre, s a forrásokat csak kivételesen jelöli meg, mert a zsidóság lényegét úgy foglalta össze, ahogy ez őbenne élt. A kötet kimagasló darabja a vonatkozó magyarországi szakirodalomnak, hogy a vallást és a kultúrát egységben tárgyalja. Elemzi a monoteizmus egyisten hit fogalmát, az Isten és ember közötti örök kapcsolatot, a kiválasztottság és a Messiás kérdéskörét, s utoljára de nem utolsó sorban, a reménység fogalmát.

Életformáját a Biblia alakította. Egyéniségében a zsoltárokból merített harmónia, Jób emberi alázata, Ámosz forradalmisága, s Kohelet utolsó mondataiban megfogalmazott feltétlen, odaadó hite ötvöződött.

Befejezésül idézzük a nagy budai rabbi imafordításainak egyik gyöngyszemét, az egykoron közölt nemes veretű fordítások első remekét.**30**

„Dicsőség néked Isten, mi Urunk, királya a mindenségnek, hogy levetted szememről az álmot és életre ébresztettél. Legyen a Te akarod Isten, a mi Urunk s atyáink Ura, hogy megértsük Tanításodat, és hűségesek lehessünk parancsolataidhoz. Ne vigy minket bűnbe, vétékbe, botlásba, kísértésbe és szegyenbe. Add, hogy ne uralkodjék bennünk a rosszra való hajlandóság. Tartsd távol tőlünk a rossz embert és a hamis barátot. Add, hogy kitartóak legyünk a jóra való hajlandóság és a jó tettek mellett és hajlítsd ösztöneinket a Te szolgálatodra. Add, hogy ma és minden napon kegyelmet, szeretetet, irgalmat találjunk a Te szemedben és jóakaratot az emberek szemében és cselekedjél velünk jóságos szereteted szerint. Dicsőség néked Isten a Te néped, Izráel iránt való jóságos szeretetedért.

Hitvallásom örökké:

HALLJAD IZRAEL? ADONÁJ A MI ISTENÜNK? ADONÁJ EGYETLEN EGY.

Add, hogy teljesíthessem parancsolataidat:

„Szeresd a te Uradat, Istenedet egész szíveddel, egész lelkeddel, egész erőddel.

Ámen”

1 Jakab Dezső és Soós Aladár tervei szerint a zsinagóga épületét 1928-ban hatemeletes bérházaz

2 Kohlbach Bertalan: Folklore a zsinagógában, in.: IMIT Évkönyv. Szerkesztette dr. Szemere Samu, Bu

3 Az Izr. Magyar Irodalmi Társulat Szentírás fordítása. Budapest, 1900.

4 „Fellner Sándor (Bp., 1857. január 22.- Bp., 1944. nov.): építész. Párizsi tanulmányi évei alatt Zichy M

5 „Edelstein Bertalan, rabbi, szül. Budapesten 1876 jún. 26. 1891-1901. a budapesti rabbiképző növend

6 „Kiss Arnold Ungvár 1869. november 2. – Budapest, 1940. november 14.: főrabbi, író. A budapesti rab

Lásd: Emlékkönyv Dr. Kiss Arnold Budai vezető főrabbi Hetvenedik születésnapjára Neuwald Nyomda,

7 Dr. Vidor Pál (1919-1943) munkaszolgálatban tűnt el a keleti fronton. Lásd még: Barcza Tibor: A fővár

8 Dr. Takács Pál

9 E dolgozat megírásánál felhasználtam korábban már megjelent dr. Benoschofsky Imréről közzétett írá

Benoschofsky Imre 1903-ban Budapesten született, és 1970-ben Budapesten hunyt el. A Pázmány Péte

10 Dr. Végházi István

11 „Vallástant Geyer Artúr tanított. Úgy tudta megszerettetni a tárgyát, hogy azt nem teherként, hanem s

12 Dr. Singer Ödön 1956-1959 között Izraelben élt. Visszatérése után hat éven át két város, Kaposvár é

13 Ámosz 7.14.

14 Énekek éneke, in: Remény, 2008. március 31.

15 Kiállítással egybekötött könyvbemutató a Magyar Zsidó Múzeumban

16 <http://www.jnf.ca/EDUCATIONSITE/jnf/hannaengl.html>

17 IMIT Évkönyv 1942. p.242.

Dr. Benoschofsky Imre főrabbi emléke

Írta: Wagner Tamás

2013. március 07. csütörtök, 18:43 -

18 In: Emlékkönyv dr. Kiss Arnold budai vezető főrabbi 70. születésnapjára, Budapest, 1939, szerk. Gut

19 Heller Bernát jubileuma, A Budai Hitközség ünnepe, kiadja a Budai Izraelita Hitközség, sajtó alá rend

20 Lásd: Lőw Immánuel, a darsan. Fejezetek a magyarországi zsidó homiletika történetéből, in: Semitic

21 Hirschler Pál, in: Keleti tanulmányok Hirschler Pál emlékére, szerk., dr. Komoly Ottó, Székesfehérvár

22 Perls Ármin, pécsi főrabbi. 1853-1914

23 Áron Öt Könyve. Tanulmány egy műről és egy problémáról. Felolvastatott az IMIT 1931. január 8-i ül

24 Lásd: Zsidó vallás és racionalizmus, in.: IMIT Évkönyv 1939, p.117.

25 Lásd: Izrael és a zsidóság IMIT Évkönyv 1948, pp. 18-29.

26 Lásd: Emlékek a szemináriumból a Rabbiképző második korszaka, Évkönyv, kiadja a MIOK, Budape

27 Lásd: Harminc év után. Benoschofsky Imre budai főrabbi beszédei, Budapest 1958.

28 Lásd: Mardék zsidóság Budapest é.n. 1946. A Budai Izraelita Aggok és Árvák Menházegyesület Évk

29 Benoschofsky Imre Zsidóságunk tanításai. Magyar zsidók Palesztína szövetsége, Budapest 1941. A

30 Maradék zsidóság. Szerk. Benoschofsky Imre, p. 102

Forrás: www.mazsihisz.hu